

Nr 195

Av fru Svenson m. fl., om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården.

(Lika lydande med motion nr 239 i Andra kammaren)

Många nya sjukhus har under senare år byggts i vårt land, och äldre sjukvårdsanstalter har utbyggt och moderniserats. Vad lokaler och vårdplatser beträffar har således vårt sjukhusväsende undergått en glädjande utveckling. Tyvärr har inte utvecklingen varit lika gynnsam i fråga om tillgången på personal för sjukvården, det gäller såväl i fråga om vården på sjukhus som i fråga om den öppna vården. Sjukvårdsanstalternas ökade kapacitet har i många fall inte kunnat utnyttjas. Nybyggda avdelningar har inte kunnat öppnas på grund av personalbrist, och redan befintliga avdelningar har måst stängas för kortare eller längre tid. Denna brist på personal har givit upphov till skadeverkningar av skilda slag. Den allvarligaste konsekvensen har varit den, att ett icke obetydligt antal vårdbehövande människor måste avvisas från sjukhusen, icke endast sådana patienter, som skulle kunna vårdas i hemmen, utan även sådana patienter, som oundgängligen varit i behov av sakkunnig vård på sjukhus. Personalbristen har också vållat huvudmännen ekonomiskt avbräck. När nyinrättade avdelningar icke kunnat öppnas betyder det också, att kapitalkostnaderna för nybygget inte kunnat förräntas.

Bristen på personal gäller praktiskt taget alla personalkategorier, som arbetar i sjukvårdens och hälsovårdens tjänst. Störst och utan tvekan allvarligast är dock bristen på examinerade sjuksköterskor. Utbildningen av sjuksköterskor har hitintills varit alltför låg i förhållande till utbyggnaden av sjukvården och till avgången från yrket. Inom alla yrken, som i huvudsak sysselsätter kvinnlig arbetskraft, är avgången från yrket av skilda anledningar stor, framför allt på grund av giftermål. I fråga om sjuksköterskeyrket synes dock avgången vara betydligt större än inom något annat kvinnligt yrke. Giftermålsfrekvensen är hög för sjuksköterskorna, men detta räcker inte ensamt som förklaring till att antalet yrkesarbetande sjuksköterskor är så litet i förhållande till samtliga utexaminerade sköterskor. Inom de flesta andra kvinnoyrken sker en återgång till yrkesarbete i viss omfattning kortare eller längre tid efter giftermålet. Så torde i allmänhet inte vara fallet med sjuksköterskorna.

Det är inte överord att beteckna personalbristen som en krissituation för sjukvården. Av de 11 600 sjukskötersketjänster, som finns i landet, var förra hösten inte mindre än 2 600 vakanta. Till ungefär 1 000 av dessa vakanta tjänster, dvs. 8,7 procent, hade det inte heller varit möjligt att erhålla vikarier. Bristsituationen har förvärrats under de senaste åren. Även i fråga

om barnmorskor, sjukgymnaster och andra personalgrupper fanns det en allvarlig brist.

Utbildningskapaciteten vid sjuksköterskeskolorna ökas nu undan för undan, och vidare planeras dels ökad och mera kvalificerad utbildning av undersköterskor och dels utbildning av laboratorie- och röntgentekniker, som kan överta arbetsuppgifter, som nu utföres av laboratorie- och röntgensköterskor. Det är givetvis att hoppas, att dessa åtgärder tillsammansantagna på längre sikt skall leda till en tillräcklig tillgång på sjuksköterskor. Det är emellertid anledning att uppmärksamma, att tillgången på utbildningsanstalter inom vissa områden alltfjämt är högst otillfredsställande. Vi förutsätter emellertid, att statsmakterna skyndsamt vidtar de åtgärder, som är erforderliga för utökningen av utbildningskapaciteten.

Åtgärder, som på längre sikt kan häva sjuksköterskebristen, hjälper oss dock inte i dagens krissituation. Den nuvarande bristen kan inte avhjälpas på annat sätt än genom att sköterskor, som lämnat tjänsten, kan förmås att återinträda i tjänst. Det finns ett betydande antal gifta sjuksköterskor, som inte längre är aktivt verksamma inom sitt yrke. Många pensionerade sjuksköterskor skulle också kunna kvarstå i tjänst. Försök har gjorts att upprätta en reservkår av sköterskor, men detta måste sägas ha misslyckats.

Den i slutet av år 1961 tillsatta samarbetsgruppen för främjande av rationaliseringsåtgärder inom sjukvården har till uppgift att dels överväga och hos huvudmännen föreslå åtgärder, som kan vara ägnade att motverka bristen på sjukvårdspersonal, dels också att åvägabrinda en rationell samordning av eventuellt erforderliga stängningar av vårdavdelningar vid sjukhusen under sommaren 1962. Några närmare direktiv har enligt riksdagsberättelsen inte lämnats samarbetsgruppen.

Naturligtvis kan man förvänta, att den nämnda samarbetsgruppen kan komma fram till positiva resultat. Av vad ovan anförts framgår emellertid, att man inte räknar med att kunna häva personalbristen genom sådana åtgärder utan endast att kunna minska densamma och få till stånd en samordning av stängningarna av vårdavdelningarna. Under sådana förhållanden skulle man sålunda få räkna med fortsatt kris för sjukvården under ett antal framförlliggande år. Om det är riktigt — såsom det uppgivits från myndigheternas sida — att man i de tidigare prognoserna beträffande sjuksköterskorna inte felbedömt behovet men väl felberäknat tillgången, synes oss målsättningen för samarbetsgruppens arbete inte tillfredsställande. Om prognoserna beträffande behovet av sjuksköterskor varit riktiga, så finns det sålunda utbildade sjuksköterskor i tillräckligt antal. Då framstår det i nuvarande läge som synnerligen angeläget, att strävandena målmedvetet inriktas på att få sjuksköterskor, som lämnat tjänsten, att återinträda i tjänst, så att personalbristen kan hävas snarast möjligt.

Flera orsaker torde samverka till att de gifta sjuksköterskorna i så stor utsträckning avstår från att arbeta inom det yrke för vilket de utbildats. I den livliga debatten i denna fråga under den senaste tiden har nämnts bl. a. obekväma arbetstidsförhållanden, svårigheter med barntillsynen, lönevillkoren, beskattningsförhållanden etc. För pensionerade sköterskors kvarståen-

de i tjänsten har villkoren i många fall också angetts som otillfredsställande. Situationen kan sägas vara den, att det klart framstår, att sjuksköterskorna inte finner förhållandena inom yrket tillräckligt attraktiva. Men någon klar bild har inte framkommit av de olika orsakerna och deras betydelse i förhållande till varandra.

När det sålunda finns utbildade sjuksköterskor, gifta sådana som lämnat tjänsten tidigt och pensionerade som skulle kunna kvarstå, i tillräckligt antal för hävande av denna personalbrist, måste enligt vår mening den första uppgiften vara att undersöka på vilka områden villkoren i första hand måste förbättras för att man skall kunna få tillräckligt många sjuksköterskor att återinträda i tjänst. En sådan undersökning måste omfatta såväl arbetsförhållandena som sociala förmåner, lönevillkor och skattekonsekvenser. Naturligtvis är lönefrågan något som parterna har att avgöra, men om den har en avgörande betydelse som orsak till personalbristen, måste detta givetvis klargöras i sammanhanget. Om skattekonsekvenserna, såsom sannolikt är, måste tillmätas stor vikt i sammanhanget, är det givetvis angeläget, att en lösning skyndsamt åstadkommes genom ökade möjligheter till förvärvsavgifter. En undersökning enligt vad vi ovan förordat synes nödvändig, om man skall få underlag för bedömning av vilka åtgärder som är nödvändiga och i vilken ordning de bör vidtas.

Den ovannämnda samarbetsgruppen synes inte ha uppdrag att göra någon sådan undersökning. Dess uppgiftsområde är för övrigt begränsat och innefattar inte åtgärder, som faller inom t. ex. beskattningsområdet. Det lämpligaste synes oss vara, att en undersökning rörande orsakerna till sjuksköterskebristen verkställs av särskilda sakkunniga, avseende såväl arbetsförhållanden som social-, löne- och skatteförhållanden. På grundval av denna undersökning bör en parlamentarisk utredning skyndsamt överväga de åtgärder, som kan erfordras för ett snabbt hävande av personalbristen, och i förekommande fall även avge sådana förslag till huvudmännen för sjukvården.

Med stöd av vad som sålunda anförts får vi hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

I. om skyndsamt undersökning rörande orsakerna till nuvarande brist inom sjukvården på sjuksköterskor och övrig vårdpersonal med avseende på arbets-, social-, löne- och skatteförhållandena;

II. om skyndsamt utredning, på grundval av ifrågavarande undersökning, angående åtgärder, som kan erfordras för ett snabbt hävande av sjukvårdens brist på sjuksköterskor och annan vårdpersonal.

Stockholm den 24 januari 1962

Gärda Svenson

Ernst W. Olsson

G. Elofsson

Torsten Bengtson

Bertil Jonasson